

408995

DOMAČA
ČITALNICA.

Cerkvica na skali.

Pravljica.

Plaćilo sveta.

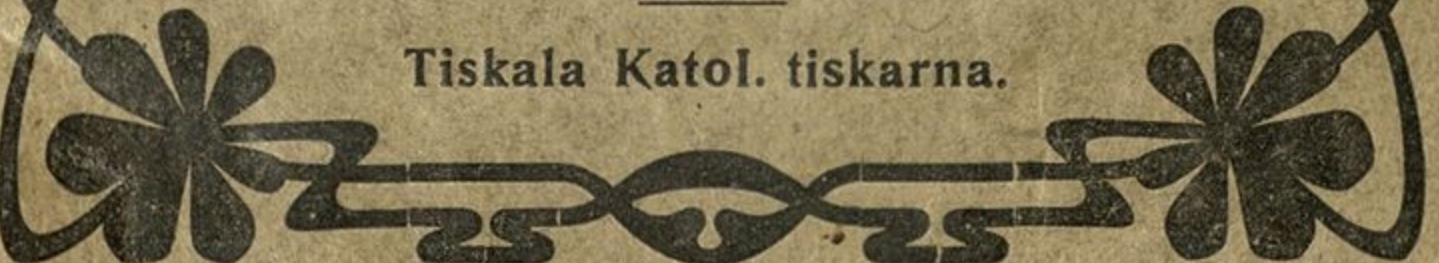
Resnična prigodba.

== V LJUBLJANI 1907. ==

Založil in prodaja J. Giontini, Ljubljana.

Tiskala Katol. tiskarna.

12301

Cerkvica na skali

ali

zveza s hudim.

Pravljica.

Za slovenski narod prosto predelal

F. St.

V Ljubljani 1907.

Založnik in prodajalec Janez Giontini.

108995

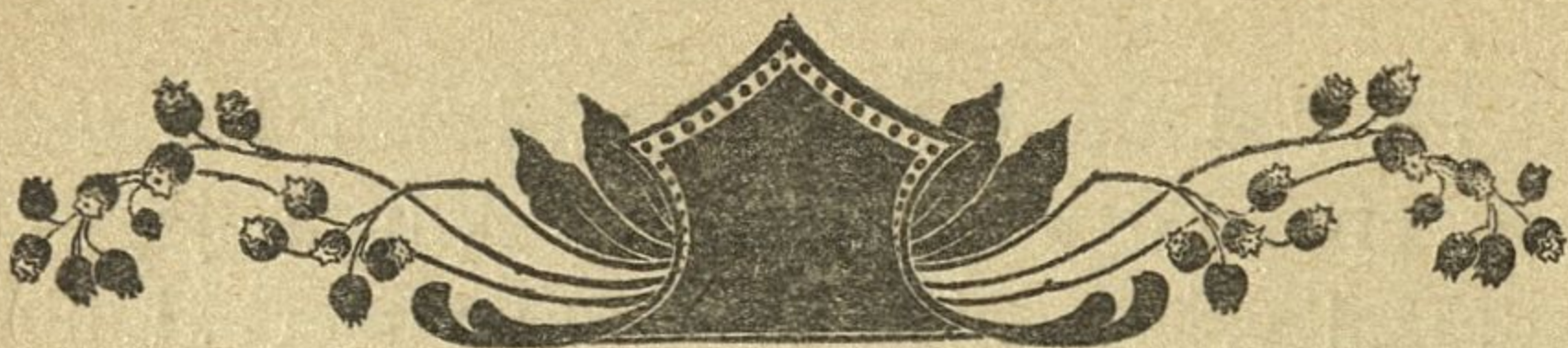
108995

F 3340

1959

(7)

Cerkvica na skali ali zveza s hudim.

Ob severni meji med Francoskim in Belgijo se razprostirajo neznatne Ardenske planotne gore. Prodira jih v globokem vodo-točju reka Moza že v svojem gorenjem teku. V teh Ardenskih gorah, zaraščenih tuintam z gostim, visokim in mnogoletnim lesovjem, je stal grofovski grad, čigar zidovje je bilo že zelo začrnelo; a videti je še bilo, da so bili tu pradedi slavni in imoviti mogotci. Staro zgradbo niso več obdajali krasni, s cveticami zasajeni vrti. V senci zanemarjenih nasadov se ni sprehajala grajska gospoda. Po zapuščeni okolici so se pogrešale pridne roke, ki bi marljivo sukale vrtnarsko in kmetijsko orodje. Lahkovestni posli so pomenkovaje se postajali v hladu košatih dreves in se malo brigali za delo, katero so si izbirali svojevoljno, ne da bi jim bilo mar obilih potreb umnega in varčnega gospodarstva.

Pa kaj ne bi? Saj grajskemu lastniku, grofu Hubertu, ni bila pri srcu skrb za njegove podložnike, še manj pa za njegovo imetje. Ljubil je samo igro in kozarec. Strastno se je vdal pogubnemu razveseljevanju ter brezmernemu pitju in ljubše mu je bilo to, kakor vse, kar more na zemlji razveseliti človeško srce.

Da je imel krog sebe tovarišijo, ki je bila ž njim enega mišljenja, enega duha, ki je ves božji dan preživela pri igri in vinu, je umevno. A ne samo nagnjenje k igri in posvetnemu razveseljevanju, temuč lakomnost in dobičkaželjnost sta mikali navidezne prijatelje v grofovo družbo. Hinavsko so se mu dobričkali ter ga častili kakor svojega malika, poleg tega pa ga vedno bolj zapeljevali in tirali v pogubljenje. Hubert pa je ostal zaslepljen pred nastavljenimi mrežami in zaupal jim je sebe in svojo movino, katero so si zvito prisvajali, polneč svoje žepe in nikdar site želodce.

A sreča je opoteča! Tudi Hubertu je jelo zmanjkovati in v svojo žalost je uvidéval, kako se je varal nad svojimi prijatelji, kateri so mu ohranili svojo zvestobo le dotlej, dokler ga niso pri igri pripravili ob vse ter mu izpraznili hramov in odnesli bogatih zakladov.

Ubozega so ostavili ne zmenivši se več zanj ter šli zopet drugam iskat nove sreče.

Osamljen je Hubert zdaj bival na svojem gradu. Ni ga bilo prijatelja, ki bi ga bil tolažil, mu svetoval ali pomagal. Slovili so ga tudi posli, ker jim ni mogel izplačevati služnine. Tako je prišel imeniten grof na beraško palico.

Samo Jurij, šestdeset let stari služabnik, ki si je bil ob času obilosti prihranil nekaj novcev, je bil toliko usmiljenega srca, da ni zapustil svojega bednega gospodarja in njegove družine. Hvaležnost in vdanost do grofovih staršev sta mu budili sočutje in radostno se je spominjal otročjih let Hubertovih, ko mu je v naročju igral in kratkočasil.

Da je Hubert preživil sebe in svoje, prodal je skoro vse svoje pohištvo in opravo razen najpotrebnejšega. Ostala mu je še stara grajska knjižnica, katere ni znal ceniti zaradi svoje plitve znanstvene izobraženosti. Slabo je čital in pisal, zato je šel tudi knjižnični zaklad v nič, samo ena knjiga mu je vzbujala posebno pozornost. Našel jo je v skoro pozabljenem knjižnem hramu, v katerem je nekdaž bival zvezdoslovec in čarovnik vganjajoč svoja črna dela. Knjiga je bila precej velika, vezana v

sivo usnje, trdno okovana, križem preprežena z zarjavelo verižico in speta s ključavnico, ne da bi jo bilo mogoče odpreti. Zaman se je Hubert prizadeval, najti ključ, zaman se je trudil, razpeti verigo. Ni mu bilo dano, seznaniti se s skrivnostno vsebino te čudne knjige, in ostala je zaprta.

Ni ga bilo dne, da bi se Hubert ne bil ukvarjal s knjigo, da bi jo odprl, a tudi z vso silo se mu ni hotelo posrečiti. Končno ga mine potrpežljivost in srdit jo vrže ob tla rekoč: „Ostani v satanovem imenu zaprta do sodnega dne!“ In glej komaj izusti te besede, se verižica glasno rožljaje raztrga in svetel plamen švigne iz knjige.

Prepaden in bled kakor zid je stal ostrašeni Hubert pred čarobno knjigo. Vendar se je kmalu osrčil in zdaj mu je šele želja vzplamtela videti, kaj da je skrivnostnega v knjigi. Njegova nesreča mu je vest odrvenela in vražja prikazen ga ni svarila, naj odjenja od peklenškega dela, temuč hlastno seže po knjigi, zatvori in zapahne duri, da bi ga nihče ne zasačil, ter začne radovedno prebirati po plesnivi knjigi. Kmalu se mu kakor zabliska pred očmi, in strmeč čita, kako

je mogoče poklicati hudobnega duha iz peklen-skega brezdnja ter si ga vzeti v službo.

Kaj je moglo zbeganemu in ubožnemu Hubertu, ki se je manj pekla bal kakor siromaštva in dolzega časa, bolj ugajati, nego najdena sredstva, po katerih bi se zopet vzpel do izgubljene časti in bi si pomogel do bogastva.

Že drugo noč se odpravi ogrnjen s plaščem v Ardenski gozd na križpot s peklenško knjigo in golim mečem pod pazduho. Luna se je skrila za goste oblake in silen vihar je žvižgal skozi staro borovje. Strašno lajanje lisic in ostudno vpitje sov se je razlegalo vmes in zdajpazdaj se je zabliskalo pred Hubertovimi očmi, da mu je pot bila še temnejša. Grom je pretresal trda tla, da je bilo, kakor bi se hotela zemlja odpreti. Spremljan od razjarjenih prirodnih sil dojde Hubert na usodepolni kraj, ki se mu je zdel najpripravnejši, da doseže svoj zlobni namen.

Ukreše si ogenj in zakuri s suhim brstjem, kakor so mu vелеvale bukve. Z desnico na svoj meč oprt in z levico držeč razgrnjeno knjigo, kliče v črno noč izgovarjaje strašne besede, vsled katerih se prikaže hudobni duh. In glej, ko bi trenil, mu švigne plamen krog nog, in ko se mu oči privadijo bliščeče svet-

lobe, ugleda pred sabo dolzega, suhega moža v rdeči suknji, bledorumenega obraza, iskrih oči z velikimi, v sredi skoro zaraščenimi obrvimi in kljukastega nosa, ki je bil skopčevemu kljunu podobnejši nego človeškemu nosu.

Iz zemlje je prilezla pošast, Huberta srpo gledala in krvoločno prežala nanj, da so se mu ježili lasje. Mrzle znojne srage so kapale od čela smrtno oplaščenega Huberta, ki dolgo ni mogel ziniti besedice. Ko se silne groze oddahne, vpraša tresočim glasom čmerno prikazen stoječo pred njim s podprtima rokama: „Mar si ti isti, katerega sem klical s temi bukvami, ali si kdo drug, in si po naključju prišel tu sem?“

In prikazen mu odgovori: „Da, jaz sem ravno isti, katerega si želel!“

Grof nato reče nekoliko pogumnejše:

„Ali te je volja, meni služiti, moje želje izpolniti in izvršiti moja povelja, ki ti jih bodem dal? In kakšno plačilo zahtevaš za to?“

Škodoželjno se rdeči mož nasmehne in čudno pojoč odgovori Hubertu:

„Na prid sebi
pogodbo skleni:
Deset let tebi,
enajsto meni!“

„Velja!“ reče grof in mu poda roko čez žerjavico v znamenje, da je zadovoljen sprejeti pogoje in potrditi zavezo.

Komaj je zastavil svojo moško besedo, sliši iz daljave milo klicati svoje ime; takoj spozna glas svojega očeta. Mrzla groza ga izpreleti po vsem životu in čuje se, kakor da bi padle kocke iz kozarca pri srečkanju. Ženski krohot in škodoželjen smeh mu prihaja na ušesa, vmes pa se je grdo razlegalo neubrano petje pivske druhal in pred očmi so se mu vrtela ognjena kolesa. Skoro nezavesten je stal pred ugašajočim ognjem, iz katerega se je valil gost, smrdeč dim, da mu ni dalo sopsti. Zdaj ga še nekaj silno zbode v levo stran, da omedli in se zgrudi na tla.

Ko se zopet zave, odpravi se proti domu in predno se nadeja, dospe v svoj grad ter varno in mirno stopa po temnih stopnicah do svoje spalnice. Smrtno utrujen in duševno potrt leže k počitku. Še enkrat ga obide slabost in v tem zaspi, ne da bi se zdramil. Dolgo so že solnčni žarki sijali skozi velika, nezagrnjena grajska okna. Tudi v spalnico Hubertovo je ljubo solnce prisijalo in razsvetljevalo vsega krasa oropani prostor. Močno trkanje na sobna vrata ga zbudi in čuje za-

molkli klic svojega skrbnega strežaja Jurija, ki zadovoljen — da se je gospod oglasil — zopet izgine izpred duri.

Hubert še v postelji, premišljuje, kako je iz gozda prišel domov. Ves omamljen gleda v duhu strahoviti gozdni prizor in nikakor si ne domisli, kdaj in kako se je vrnil v grad.

V tem zopet potrka Jurij na duri in na ukaz stopi čez prag ter veselega obraza objavi svojemu gospodu, da pred gradom čaka lepo pa čudno oblečen mož v spremstvu mnogih služabnikov, ki imajo vsak svojega lepega konjiča otovorjenega z raznim znamenitim blagom in da tujec želi govoriti z grajskim gospodom, ker mu prinaša prav vesela sporočila. „Dobro“, pravi grof Hubert svojemu slugi, „pojdi k tujemu gostu in reci mu, da ga prosim, naj se potrudi k meni!“

Kaj da pomeni ta nenadni obisk, se je Hubertu takoj razjasnilo. Bil je uspeh nočnega shoda s peklenščkom na križpotu v Ardenskem gozdu, kjer je ž njim sklenil prijateljsko zavezo.

Jurij pripelje tujca h grofu in ponižno priklonivši se odide po svojih opravilih.

Pred Hubertom stoji precej postaren mož visoke rasti. Vljudno se mu priklanja in pri-

jazno ga pozdravlja ter se opravičuje, da si je vzel čast priti v grad, rekoč: „Prišel sem sicer nepovabljen k Vam, visokorodni gospod grof, vendar mislim, da Vam moj prihod ne bode neprijeten, ko bode izvedeli, zakaj sem prišel.“ —

Hubert zagotavlja došlemu gostu svoje srčno veselje, da se seznani ž njim in da si šteje v posebno čast, imeti pri sebi odličnega moža, ter ga prosi, naj mu blagovoli objaviti namen svojega prihoda.

Tuji gospod povzame besedo in pripoveduje:

„Vaš pokojni oče se je bil sprijaznil z nekim knezom iz vlaške dežele za časa zadnje križarske vojske. Ta knez je umrl brez naslednikov; a iz hvaležnosti do starega grofa, ki mu je v jutrovi deželi storil mnogo dobrega in katerega prijaznosti ni mogel pozabiti nikdar, volil Vam je vse svoje imetje ter Vas imenoval svojim glavnim dedičem. Meni pa je izročen častni posel, naznaniti Vam o tem blagem dejstvu in izročiti bogato zapuščino; samo izvolite jo sprejeti.“

Tujec ukaže potem svojim poslom, tovore z zlatom, srebrom in drugimi dragocenostimi znositi v grad. Bilo jih je toliko, da niti

prostora na mizah ni bilo in so jih razkladali po tleh.

Ko je tujec oddal znamenite darove, priporočil se je grofu Hubertu in je izginil s svojim spremstvom tako naglo, kakor je prišel, ne da bi bil čakal zahvale zopet obogatelega Huberta, ki se pregledovaje krasni zaklad ni mogel dosti načuditi neizmerni vrednosti nenadoma sprejetega bogastva.

Tudi zvesti strežnik Jurij je kar strmel nad obilico in lepoto očarujočih dragotin in s svojim gospodom vred si je v duhu slikal prihodnje lepe čase, sijajne veselice in pojedine.

Potem ukaže Hubert staremu Juriju, iti v sosesko najet novih poslov, ki so morali izprva na vse pretege delati, da se je vse postavilo v stari in še lepši red. Jurij je imel toliko skrbi, da ni vedel, kje mu glava stoji. Sreča gospodova ga je skoro pomladila, da je lahkih nog in radostnega lica tekal po gradu vелеvajoč hlapcem in deklam to in ono storiti.

Kmalu se je začelo novo življenje v grofovem gradu. Kjer je pred kratkim vladala še pusta tihota, nastalo je zdaj zopet veselo gibanje. Lepo opravljeni konjiči so vozili grajsko gospodo po prostornem posestvu. Hlevi so se napolnili z žlahtno živino, da jo je bilo

veselje videti. Krepki hlapci in čvrste dekle so tekali z obloženimi rokami semtertja, ti prinašajoč polne vrče in sklede, oni sukajoč razno orodje in priprave. Radostne pesmi so se razlegale po dvoru in milo so donele strune v veseli družbi.

A vse to življenje in veselje ni moglo pregnati neke otožnosti iz Hubertovih prsi, skoro osiveli so mu lasje in zgrbančilo se je čelo vsled skritih skrbi, ki so begale njegovo srce, odkar je tako obogatel. Vsa zunanjost Hubertova je bila izpremenjena vsled notranjega razdvojenja, da je ni bilo moči naslikati primerno. V tem neugodnem stanu sklene poizkusiti svoj blagor z ženitvijo, nadejaje se, da bode v srečnem zakonu pozabil svoje gorje.

Izvolil si je Gabrijelo, prezalo in pobožno gospodičino, katero je spoznal pri neki gostiji in ni odlašal dolgo, da je prašal za njeno roko. Ko pripelje lepo nevesto v svoj grad, zasije mu še le rajsko solnce srečne bodočnosti in veselja, gostij in rajanja v gradu ni bilo ne konca ne kraja.

Grof Hubert je živel v radosti in obilnosti, in ko mu je njegova preljuba Gabrijela povila ljubznivega in zdravega sinčka, ki mu je bil ves podoban, dosegla je njegova sreča svoj vrhunec.

Imel je res zlate dneve, a škoda, da so mu minuli tako hitro. Preteklo je leto za letom, ne da bi hudobca še kdaj klical ali se ga spominjal. Njegov sin — ime mu je bilo Vojteh — pa je rasel v lepoti ter prijetnosti, da so ga starši ljubili vedno bolj. Bil je že v šestem letu, ko se je čas bližal koncu, ki je vezal hudobo, služiti Hubertu.

Le prekmalu je preteklo desetletje in poslednji dan usodepolnega časa je bil grof Hubert na velikem, a jako nevarnem medvedjem lovu, s katerega se je, ločivši se od druge lovske družbe vračal sam s svojimi hlapci domov skozi Ardenski gozd.

Sredi pota nastane zopet grozovit prizor. Črno se nebo stemni. Tam oddaleč že grom buči. Sem od gore po lesovju se vzdiguje viharen piš in gozdno drevje se uklanja pred nevihtinim vriščem, da je pokalo po samoti, kakor v bojni sili. Strah se polasti Huberta, da so mu odrveneli udi in se ni mogel ganiti z mesta. Lovski gonjači pa so plaho bežali, kar so jih mogle nesti noge.

Zapuščen je stal Hubert na križpotu in krog njega je razsajala huda ura, kakor da bi se bile narurne sile združile v ustajo proti njemu. To gorje pa bi bil Hubert še srčno

prestal, a ko se zemlja stresne in pred njega iz skalne razpoke stopi zopet bledorumeni mož v škrlatni obleki, režaje se pred Hubertom in pevajoč s hripavim glasom:

„Deset let tebi,
Enajsto meni!“

prestraši se Hubert tako, da je na kolena padel, nič dobrega sluteč. Lasje so mu ustajali po koncu in smrtni pot mu je pokril čelo, ko je videl, da rdeča pošast že izteguje svojo čimdalje večo roko po njem. Komaj je s slabim glasom jecel: „Prosim te, stoj!“ A prikazen se zareži rekoč: „Čas je potekel, kaj si še želiš?“

Prizanesljiva beseda osrči Huberta nekoliko, da mu odgovori: „Dovoli mi še deset let in terjaj od mene plačilo, kakršnokoli hočeš!“

Nato se zasméje zlobni duh ter reče: „Dobro! Čez leto dni mi daš na tem mestu, kar ti je najljubšega na svetu, in sicer predno petelin prvičrat zapoje; potem si odvezan vsake dolžnosti. Ali ti je prav?“ —

„Prav!“ reče Hubert; „toda zakladov in bogastva imam premnogo; kaj misliš, da mi je med vsem najljubše? Povej mi to!“

„Tvojega sinčka,“ se zarohni rdeči plaščar, in zopet se razlega strašanski krohot po

temnem gozdu ter brije kakor oster nož po Hubertovih ušesih. Neznansko se zabliska in tujec izgine izpred Hubertovih oči brez sledu in tiru.

Ves prepaden in omamljen zasedla Hubert svojega čilega konjiča in dirja v noč proti svojemu gradu, kjer so ga čakali že dolgo z veliko skrbjo.

Od te ure je bil Hubert ves kakor pre-rojen. Vse veselje in še drzna srčnost, ki je dosedaj oživiljala njegove prsi, ga je minila, zakaj svojega sina je ljubil pristrčno in goreče, zdaj pa ga je moral obljubiti peklu.

Bled in z upadenimi očmi je lazil kakor senca po gradu. Vsak najmanjši šum ga je plašil. Kadar je ura v stolpu bila, se je plaho oziral po kotih, češ, zdajpazdaj bode vrag zgrabil obljubljeno nedolžno žrtev. Po cele ure je nepremaknjeno stal na istem mestu s povešeno glavo ali pa strmeč v strop, kakor da bi pričakoval odzgoraj pomoči in rešitve. Zaman sta se trudila njegova skrbna žena in stari Jurij zvedeti, kaj se mu je naključilo, da se je tako premenil. Hubert pa je ostal molčeč in silno otožen.

Tako so mu v groznem razdevajočem duševnem boju pretekli meseci in meseci in vedno

bližje je prihajala usodna noč, v kateri je imel svojo obljubo izpolniti.

Prišla je strašna ura. Vihar je zvižgal skozi staro šilovje Ardenskega gozda, kakor v oni noči, ko je hudega poklical prvič. Gosti, črni oblaki so viseli v prečudnih podobah na temnem obnebj.

Ko je vse trdno spalo v grofovem gradu, je stopal tiho nek mož po slabo razsvetljenem mostovžu, imajoč klobuk globoko čez čelo potisnjen in ogrnjen širok, črn plašč. Previdno je korakal po stopnicah.

V plašču je nesel speče dete, in ta mož je bil Hubert, držeč v naročju svojega sinčka Vojteha.

Tiho odpre železne duri na zadnji strani grada, kjer ga nihče ni mogel slišati, in hiti proti gozdu.

Zdaj se zbudi deček na Hubertovem naročju in glasno joka od strahu, ker misli, da je pri tujem človeku. Ko pa spozna glas svojega očeta, ki mu veli molčati in spati, se deček nekoliko vpokoji, a vendar plašno vpraša: „Kam pa me nesete, oče, tako pozno v noči?“ In vroče solze se ulijejo po Hubertovih licih in padajo na nedolžno dete. Zdihujoč zamrmra Hubert: „V peklo!“

Težko da bi bil Vojteh umel to besedo, a obupni in nemirni glas, s katerim jo je nesrečni oče izustil, je storil njegovo srčece težko, da se je bridko, bridko jokalo.

Hubert pride s svojim sinčkom do divje, z visokim, črnim borovjem in skalovjem obdane doline. Nočno tihoto je motil samo ukajoči glas velike uharice, ki je Hubertu kakor mrtvaška pesem, namenjena ubogemu dečku, trgala nesrečno očetovsko srce. Tu postavi Hubert svojega sina na tla, pade poleg njega na kolena in reče: „Vzdigni svoji ročici, preljubo dete, k Bogu, da bo milostljiv tebi in tvojemu grešnemu, a tudi skesanemu očetu!“

In deček sklene nežni ročici, dvigne pobožno proti nebu, kakor ga je bogaboječa mati vsak dan učila, in moli z očetom tako goreče, tako prisrčno, da bi se bilo usmiljenje obudilo najbolj otrplemu srcu.

V tem hipu pa trešči, da se zemlja zmaje, in pred Hubertom stoji rdečeplaščar bolj divji in razljuten kakor kdaj popred! S strašnim glasom, kakor da bi iz brezdna zagromelo, vpraša Huberta: „Kje je deček?“ „Tukaj je,“ jeclja grof in smrtni strah mu zatisne grlo, da skoro ne more dahniti. S pohlepnim pogledom, strastnim poželenjem in škodovoljnim

edo, nasmehom stegne satan svojo dolgo, koščeno
ne- in s krivimi nohti oboroženo roko po nedolž-
žko, nem otroku.

Objemši otroka z obema rokama reče grof
Hubert v zadnjem upu, ki mu je očetovsko
ljubezen podvojil in ga čudovito osrčil: „Stoj,
še si mi služen po najini pogodbi, torej mi
izpolni poslednje povelje!“

„In to je?“ se zagrozi rdeča prikazen.
„Da mi,“ odgovori moško, odločno in vелеvno
grof Hubert, kateremu je zdaj žarek božje mi-
losti pregrel skesano srce, „da mi na oni
strmi skali, okrog katere teče hudournik, zgradiš
cerkvico iz štirioglatih skal, nabranih unkraj
velikega morja in prenešenih čez devet gora,
devet rek in devet obširnih planjav!“

„Prokleti!“ zaškriplje razsrdeni rdeče-
plaščar in udari z ного ob tla, da se je zemlja
stresla.

Hubert pa ukazuje dalje: „Tudi mora
zidana in dodelana statí z lepim, visokim zvo-
nikom. Notranjost cerkve pa morajo krasiti pri-
dižnica, lepo doneče orgle, belokamenit kro-
pilnik poleg krasnih, cerkvenem slogu primernih
treh oltarjev, posvečenih križanemu Zveličarju,
Materi božji in angelju varihu. Ta zgradba
mora dovršena statí do ranega jutra preden

petelin prvikrat zapoje. Stori to, ako hočeš dobiti pravico do duše in telesa tega nedolžnega dečka, ki ga varuje zdaj še očetovska roka.“

Rdeča pošast skremži svoj že itak ostudni obraz še bolj, da je Huberta mrzli pot oblil vsled neizrekljivega strahu. Divji peklenšček pa je udarjal v svoji jezi s pestmi na svoje otloodoneče prsi in ob razmršeno glavo, potem pa se je vzdignil in stezal čedalje bolj kvišku tako, da je bilo videti, kakor da bi se bil s temenom dotikal oblakov. Zdajci stegne svoji dolgi roki, jedno proti severu, drugo proti jugu; počasi se udje čarovno zmesijo in iz suhega velikana se presnuje rdeča, nelična kapa, katera kvišku vijoča se kakor vrtinec bliskoma izgine v črnih oblakih.

Hubert pa kleči s svojim sinkom na tleh in oba vzdigneta roke ter molita: „Milostljivi Oče nebeški, ki si uslišal pobožno prošnjo nedolžnega deteta in poslal svojega angelja variha, da naju je ščitil večnega pogubljenja, ne ostavi naju to uro!“

In čuj! Šumelo je že v višavah bliže in bliže, rdeča ogrinjača peklenščka se je svetila in plahutala v temni noči kakor krvav blisk ter oznanovala prihod razkačenega duha, ki

je otovorjen z ogromnimi belimi skalami letel čez visoke gore.

V tem pa sta Hubert in mali Vojteh neprenehoma molila in prosila božjega usmiljenja.

In zopet je rdečeplaščar šumeč po višavah nesel nove skalnate tovore nad prestrašenima, ki sta čimdalje bolj zbegana gledala od daleč, kako raste sedaj še sirova podoba cerkvice na strmi skali.

Zdaj pribuči zlobni duh s poslednjimi skalami, iz katerih so švigale žive iskre, tako jih je stiskal. In sliši se jasen, a oster zategnjen glas iz doline, bil je prvi glas budečega petelina. S strašnim gromom pogreznejo se skale doli v gozdna brezdna in satan grozno tuleč se vdere ž njimi. Zemlja se pretrese, skale pokajo, odpre se kamenito žrelo, iz njega šviga plamen in pogoltne vruga, čezenj pa se zavale skale in zakrijejo peklena vrata.

Hubert pa še vedno kleči in povdiguje duha k nebeškemu Očetu, ko je že solnce v svoji mladostni lepoti sijalo na nebu. Na kolnih hvali in časti Gospoda za svoje in svojega Vojteha rešenje. Goreč očetovske ljubezni pritiska dečka na svoje srce in objemajočemu se vsipajo vroče solze rajskega veselja na ličica Vojtehova.

Od tega časa Hubert ni več zgrešil pota čednosti. Na skali stoječo krasno cerkvico je skrbno varoval in vedno krasil, da je slovela daleč na okrog. Čarodejne črne bukve pa je vrgel v ogenj.

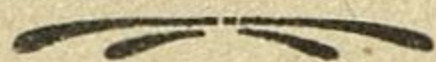
Cerkvica je stala mnogo let na skali in pripoveduje se, da se še dandanes vidijo ogromne skale v Ardenskem gozdu, v katerih so vtisnjeni členi močnih verig, ki jih je vrag imel za povezovanje kamenitih bremen noseč jih skozi višave.

Plačilo sveta

ali

žalostna usoda umetelnika

Resnična prigodba.

Slovenskemu ljudstvu zapisal

F. St. [elius]

V Ljubljani 1907.

Založnik in prodajalec Janez Giontini.

Izak Habreht, umetelni urar.

Mnogo dni in noči je presedel in pre-mišljeval vrli umetelnik Izak Habreht iz Šaf-havzna, predno je leta 1574. dovršil svojo duhovito, prekrasno, umetno delo, astronomsko uro za stolno cerkev v Strassburgu.

Skoro cela tri leta je vporabil k temu delu. Tri leta je deloval med kolesjem in zmetmi, med verižicami in vijaki, med nihali, vzvódi, grebeni in vreteni, da je dogotovil vse po svojem velikanskem načrtu, in zdaj je stalo delo, najnamenitejše vseh časov, dovršeno pred svojim stvariteljem. Vprvič se je začelo gibati, in tisoče ljudi je občudovalo umotvor strmeč, kako se posamični deli mej seboj vjemajo in čudovito vrté. Ne samo ure, minute in sekunde je kazala ta ura; naznanjala je tudi dneve v mesecu in tek planetov po nebeškem prostoru. Četrтинke so kazale štiri dobe človeškega življenja, in sicer: dete, mladenič, mož

in starec. Vsak izmed teh štirih je držal v roki majhno zlato kladvice, s katerim je udarjal na zvonec, naznanjajoč prvo, drugo, tretjo in četrto četrtnko. Pred nastopom vsakega se je pokazal Odrešenik, ki je blagoslovil vsako četrto posebej. Polno uro pa je naznanjala zopet druga podoba s koso v roki, strašna smrt, ki naj bi spominjala lahkomišljeno ljudstvo na cesti, da sleherna teh ur utegne biti človeku zadnja! Razentega pa je bilo še marsikaj družega čudovitega na tej uri, da se očarano oko ni moglo nagledati krasote!

Med radostne klice občudovanja in strmenja pa se je mešalo nevoljno godrnanje. Starokopitno meščanstvo je zmajevalo z glavami o nečuvenem čarobnem delu.

„S Habrehtom ne more vse pošteno biti,“ so si šepetali na ušesa, „gotovo mu je moral kdo drug pomagati, nego ljubi Odrešenik tam v nebesih!“ Ta glas je prišel tudi do ušes modrih gospodov mestnega svetovalstva; o čudoviti stvari so pogostoma modrovali in si belili glave.

Ko stopi Izak Habreht možato pred nje ter prosi za pogojeno plačilo, so zahtevali prav trdo, naj odgovori, kako da je mogel izvršiti to čudesno delo.

Umetnik pa ni dolgo premišljeval; ponosno je pogledoval svetovalce drugega za drugim in rekel z zaničljivim glasom:

„Izmed Vas, častita gospoda, mi seveda nihče ni pomagal pri delu; a tudi drug živ krst ne! Ako bi Vam pa hotel razkladati, kako da sem izgotovil to umetno delo, tedaj bi Vam po glavi rojilo in šumelo izvestno hujše nego zgoraj v predalu moje ure! Zato ne zahtevajte izvedeti, česar bi nikdar ne umeli. Dajte mi, gospoda, pošteno zaslužno plačilo in pustite me v miru, da odidem še v druge kraje, kjer sem dobil tudi naročila na taka dela.“

Gospodje starašine so si pomižkovali pomenljivo in župan se obrne s srpim uradnim pogledom k Habrehtu rekoč: „Dognano je! Mojster se je bil v svojem govoru sam vjel priznavajoč, da mu je nekdo pomagal, ki ni človek, kakor smo drugi na zemlji, in kdo da je bil oni, o tem ni dvoma; bil je sam peklenšček! Bog nam grehe odpusti!“

Vsi svetovalci so se pokrižali v tistem strahu; umetnik pa še bolj ponosno svojo glavo dvigne in odločno vpraša:

„Ali bodem dobil svoje plačilo ali ne?“ —

„Plačilo bodele dobili, kakršno Vam gre!“ zarohni razžaljeni župan, in na njegov migljaj zagrabitja neustrašenega mojstra dva rablja, pahneta ga v temno, ostudno ječo, in tukaj mu rabelj iztakne obe očesi! — Njegovo umetno delo naj stoji na korist in kras mesta, se je glasila razsodba starešinstva, on se mora pa pokoriti za zločin, ki ga je počenjal vse svoje žive dni.“

V trde okove in pestnice so utaknili nesrečnemu roke, in ostudno, mokrotno luknjo, v katero nista nikdar zasijala ne solnce ne luna, so mu odločili v ječo za ves čas njegovega življenja. Tu je zdaj bival veliki umetnik, ki je ustvaril na veke slavno delo, tu je ležal na trohneli plesnivi slami med kačjo in podgan-sko zalego, ki je izpred ust žrla ubogemu slepcu borne kruhove skorjice; tu je ležal blagi umetelnik samotni, zapuščen, neizrekljivo trpin-čen in neusmiljeno mučen!

In vendar njegov ponos ni bil upognjen! Kar je premišljeval, ako ni pekoča vročina zavdanih mu ran morila in temnila njegovega duha, je bilo edino njegovo delo, njegova umetelnost!

„O ti sveta, blažena solnčna svetloba,“ je vzdihoval, „nikdar več te ne bodem gledal, in

vendar svetiš še z isto krasno bliščobo razvečno nebo. Ravnotako bode na veke žarilo, kar mi je Bog vsadil v prsi, in kar sem ustvaril po njegovi milosti, ostalo bode, dokler bode njegova sveta volja.“ — „Bedaki vi, ki si domišljujete toliko mogočnosti. Slepiti in usmrтитi vam je moč, a uničiti to pa le more stvaritelj. Vašim sponam se le smejim, ječe se ne bojim; kar sem izumil in izgotovil, mi je dražje nego moje borno življenje. Dobro vem, da bode moje ime slovelo še stoletja, a o vašem ne bode pričal niti kamen, niti pergamen, zakaj dalje kot pergamen in kamen bode živelo delo mojih rok!“

Ječar je donašal jetniku vsak dan kos suhega kruha in vrč vode ter je imel priliko, slišati dostikrat take govore. V srce se mu je smilil krepki, plemeniti mož; in nekega dne, ko mu je postavil kruha in vode v kot, ni odšel kakor sicer, ne da bi ga bil ogovoril in pozdravil; temuč vzel je svojo čepico raz glavo, kakor da bi bil slepec to mogel videti, ter ga je nagovoril z milosrčnim glasom:

„Dovolite, mojster! Ni dobro, da ste ves ljubi božji dan sami in da vas grizejo težke srčne bolečine od zore do mraka. Ako vam je drago, hočem se nekoliko pri vas pomuditi in

z vami razgovarjati se, kolikor to more storiti priprost neolikan človek mojega stanu?"

„To vam naj povrača in blagoslovi usmiljeni Odrešenik na vašo smrtno uro, dragi Tobija!“ vzklikne Habreht iznenaden in taplja v isto stran, od koder je čul glas, da bi milosrčnemu Samaritanu podal obe roki. Tobija postavi svojo svetilnico na tla in se ne pomišlja vsesti se na vlažno slamnato posteljo poleg ubozega jetnika. Kako dobrodejno je bilo to zanj, da sme enkrat razkriti svoje srce sočutni duši! Venomer govori in pripoveduje, Tobija pa verno posluša umetnika, po Bogu tako blagodarjenega, da si komaj upa sopsti. Razodel je potrpežljivemu poslušalcu, kako mu je prišla misel na um, sestaviti tako velikansko delo, in kako je potem modro in premišljeno izgotovil svoj načrt. Prikrival mu tudi ni težav, katerih je mogel premagati mnogo. Zamolčal mu ni različnih ponesrečenih načrtov, katere je moral vedno predrugačiti in izboljševati, da je končno po mnogih težavah in duhomornem trudu krenil na pravo pot in pravo zadel.

Tiho je poslušal vrli možak navdušenega govornika in ko ta umolkne, Tobija sklene roki ter povzame besedo z glasom popolnega prepričanja: „Ako vam je kdo pomagal pri

orjaškem delu, dragi mojster, tedaj so vam kaj pripomogle le nebeške trume ljubih angeljev; nikakor pa ne morem verjeti, da bi vas bile podpirale peklenške moči! Vaša nedolžnost mi je tako jasna pred očmi, da bi srčno rad zanjo pričal, ko bi vam kaj koristilo.“

„Blagi, žlahtni mož!“ vzdihne umetnik ves ginjen. „Tvoja volja je preslaba nasproti sili, ki mi je nakopala to gorje! Dosegel ne bi drugega s svojim dejanjem, nego da bi še tebe sumničili peklenške zveze. O, dobro poznam ta občutek! Takoj bi mislili, da sem te tudi zapletl v peklenško omrežje in namesto da bi mene rešil, pahn timeri samega sebe v pogubljenje!“

Globoko je vzdihnil nesrečnik in uprl svojo glavo na roko. Njegovo upadlo in blede obličje je zrlo s praznima očesnima otlinama po slabo razsvetljeni temnici, bil je tak, kakor da bi bil od smrti vstal.

Tobiju je mraz pretresal kosti. „Vi utegnete imeti prav,“ odgovori Tobija bolj tiho, „rešiti vas ne morem, a nekaj vam morem vendar storiti. Polajšati vam hočem prežalostni, nesrečni stan.“

Ne da bi počakal odgovora, ki ga je imel v sanjah zibajoči se Habreht že na jeziku, odide Tobija brzih nog iz ječe, a kmalu se

vrne in prinese s seboj toplo odejo, druge snažne in suhe slame za posteljo in kupico krepilnega vina iz svoje lastne pičle zaloge.

Odsihdob je bila usoda Habrehtu dokaj olajšana. S telesno postrežbo mu je ohranil vrli, blagi Tobija telesno moč, po priprostem a pametnem prigovarjanju in prisrčno tolažbo mu je varoval duha grozovite blaznosti. Tedni in meseci so minuli na ta način, in skoro so po mestu pozabili oslepljenega jetnika. Kar nekega dne jetničar razburjen prihiti k Habrehtu.

„Mojster,“ kliče upehan, „mojster! Zdaj vem, zakaj ginete tu v ječi! To je sramotno! O, vnebovpijoče je! Ne zaradi peklenške pripomoči pri vašem delu so vas oslepili in uklenili; zbog nečimerne ošabnosti in častilakomnosti se je to zgodilo, da ne bi vi naredili še drugega takega urarskega umotvora in da bi Strassburg ostalo edino mesto na svetu, ki bi se ponašalo s takim čudom!“

Slepec je pazno poslušal, kakor da bi hotel pobirati besedo za besedo iz ustnic govornikovih. Molčeč je sedel na svoji postelji z roko vtaknjeno v sive lase, ki so mu krile otožno glavo. Po životu ga je pretresal mraz; a krepki mož se je vedel premagovati. Silil se je, da se je kazal mirnega obraza, ki je bil mrzel

kakor led, ko ga je obrnil k jetničarju rekoč s trdnim, krepkim glasom: „Hvala vam, Tobija! — Nekoč ste mi hoteli pomagati, vedite: Danes ste mi prinesli pomoči! Vendar vas prosim tega edinega, da me pustite samega za eno uro, ker bi rad nekaj premislil!“

„Ne jemljite si preveč hudo k srcu mojih besed, mojster,“ reče Tobija odhajajoč; „vašemu ponosu mora to posebno ugajati, da tako visoko cenijo delo vaših rok!“

Mojster mu odgovori prikimajoč z osivelo glavo. — Drugo jutro ga najde ječar mirnega, skoro veselega. „Tobija,“ nagovori vstopivšega, „prav ste imeli, ko ste mi včeraj dejali, da se smem ponašati in veseliti svojega po sreči dovršenega dela. Pa vedite, samo nekaj me skrbi in mi ne da pokoja! Sredi ure je neko kolesce nekoliko upognjeno; dobro sem to čul pri prvem poizkusu. Prav čuditi se moram temu, da je ura mogla iti toliko časa s to napako, in če se je ne popravi, potem kolesje ne bode gibalo čez pol leta; potem se bode kolesce strlo, popraviljanje pa bode jako težavno! — Tobija, dragi Tobija, povedite to modremu svetovalstvu in pristavite še to, da sem pripravljen na čast svojemu delu popraviti napako sam. Dasiravno sem slep, moje delo mi je

povsem znano tako na drobno, da bom to storil brez vsakršnega truda."

Tobija je vestno vse sporočil premodremu mestnemu starešinstvu, ki je milostno dovolilo in sprejelo umetnikovo ponudbo.

Ob 12. uri drugega dne se je pomikala dolga in izredna množica ljudi proti stolni cerkvi.

Naprej so korakali svetovalci, opravljeni v uradni obleki in nališpani z velikimi kodrastimi, belo poštupanimi barovkami na glavi, Za njimi je stopal mojster Habreht, katerega je stražilo 6 oboroženih mož z mečem v roki, spremljal ga je zvesti Tobija potrtega, bledega obraza, vodeč ga za roko, Visoko in ponosno je stopala častna oseba umetnikova na strani usmiljenega vodnika; oblečen je bil v temno praznično suknjo, katero so mu dovolili za prevažno njegovo zadnjo pot. Srebrnosivi lasje so mu v gostih kodrih krasili vrat in rameni, ogrnjeni s črno žametasto suknjo. Nad visokim čelom je lahka čepica odevala belo glavo in verige, v katere je bil uklenjen, so visele kakor čuden okrasek od njegovih spretnih rok, ki so nežnobeelo svetile iz zapestnic obšitih s tankimi, lepo nabranimi čipkami.

Tisoč in tisoč ljudi je drlo za sprevodom in je tiščalo k slepemu umetniku tako navdu-

šeno, da ga je tropa redarstvenih jahačev morala braniti nasilstvu. Z visoko vzdignjeno glavo, mirno in ponosno na vse strani pozdravljajoč, je stopal Habreht skozi množico kakor kralj, kateremu se uklanja podložni narod.

A tisočeroglasni veseli kriki so bili ušesom mestnega starešinstva zoperna godba, ko se je umetnik prikazal; šepetali so si na uho vsak svoje opazke ter so ježno grbančili čelo.

Zdaj dospejo na določen kraj. Obdan od starešinstva in prvih mestnih dostojanstvenikov stopi slepi umetnik k svoji uri. Za trenotek nagne glavo na stran, da bi poslušal in izkušal rahlo šumenje kolesja, katerega je videl samo enkrat v popolnem teku.

Izraz neizrekljive, ponosne radosti se razlije po njegovem častitljivem obrazu, in neznano vznemirjen vzdigne roki proti nebu, da so verige glasno zarožljale, rekoč: „O Bog, ti vseomogočni, ki si bil tako močan v meni slabemu človeku, dodeli mi moči v zadnjo izvršitev!“ To je tako glasno izrekal, da je vsa na tisoče broječa a popolnem omolkla množila pod stolpom morala razločno slišati vsako besedo. Potem prime z levico težko verigo, da mu ni bila na poti, in s prosto desnico seže med kolesje in vretena.

Mali pritisk, — rahlo rožljanje — in grozno zašumijo ter škripljejo kolesa med sabo; zdaj se razlega zategnjen škripajoč glas daleč na okolo, kakor smrtni krik živega bitja, potem kmalu nastane smrtna tihota in — ura se ne gane več! Smrt, ki je ravno vzdignila koso, da bi naznanila poldanski čas, je obstala s povzdignjeno roko kakor grozeča, da hoče maščevati grozoviti zločin, izvršen nad nedolžnim umetnikom. — — — „Storjeno je!“ izdihne mojster ter pobesi glavo globoko na svoje težko sopeče prsi. „Uničiti je mogel le oni, ki je ustvaril, uničiti svoje delo sem bil v stanu samo jaz!“

In ko gospoda tu gori in meščanje zdolej vsi prepadeni zro na umetnika, se vzdigne Habreht še enkrat po koncu in vzklikne s povzdignjenima rokama: „Ti, ki si mi dal moč ustvariti in ugonobiti, bodi tudi moj maščevalec nad tem nevrednim rodom, ki ne zasluži tvoje milosti! — Kolikor let je to umetno delo trebalo za njegov postanek, toliko stoletij mu daj stati v očitno kazen za grozoviti zločin, ki je po krivici zadel mene, nesrečnega človeka!“ In zopet obstopijo mojstra orožniki, da ga odvedejo nazaj v ječo; pa če so ga morali varovati na prvi poti z orožjem proti veseli množici,

morali so ga sedaj braniti razljutene jeze, vsled katere bi ga bili živega razmesarili. Ne-popisna razburjenost se je polastila naroda zaradi maščevanja užaljenega in oslepljenega umetnika. On pa se je vedel, kakor da ne bi slišal niti kletvine ljudstva, niti žuganja mestne gospode. Nem in brezčuten je šel svojo pot naprej, kakor oni, ki je že vzel slovo od življenja, ter se ni ozrl niti na desno, niti na levo. Peljali ga pa niso v prejšnjo ječo. Vrgli so ga v globoko, temno klet. Z železom okovane duri so zaprli in ključ pa slovesno vrgli v valovje mogočne reke Ren, ki teče mimo mesta Strassburg.

Nobeno uho ni čulo zadnjega vzdihljeja neusmiljeno zapuščenega mojstra, ko je žeje in gladu izdihnil svojo blago dušo. On pa, ki je rekel: „Maščevanje je moje!“ On ga je slišal.

Tako je končalo borno življenje blagega in duhovitega moža, ki je po božji milosti izredno nadarjen posvetil vse svoje dušne moči samo umetnosti; a namesto da bi se mu bil venec slave ovil okoli modre glave, je bil neusmiljeno pogubljen ter je za „plačilo tega sveta“ moral storiti strašno mučeniško smrt!

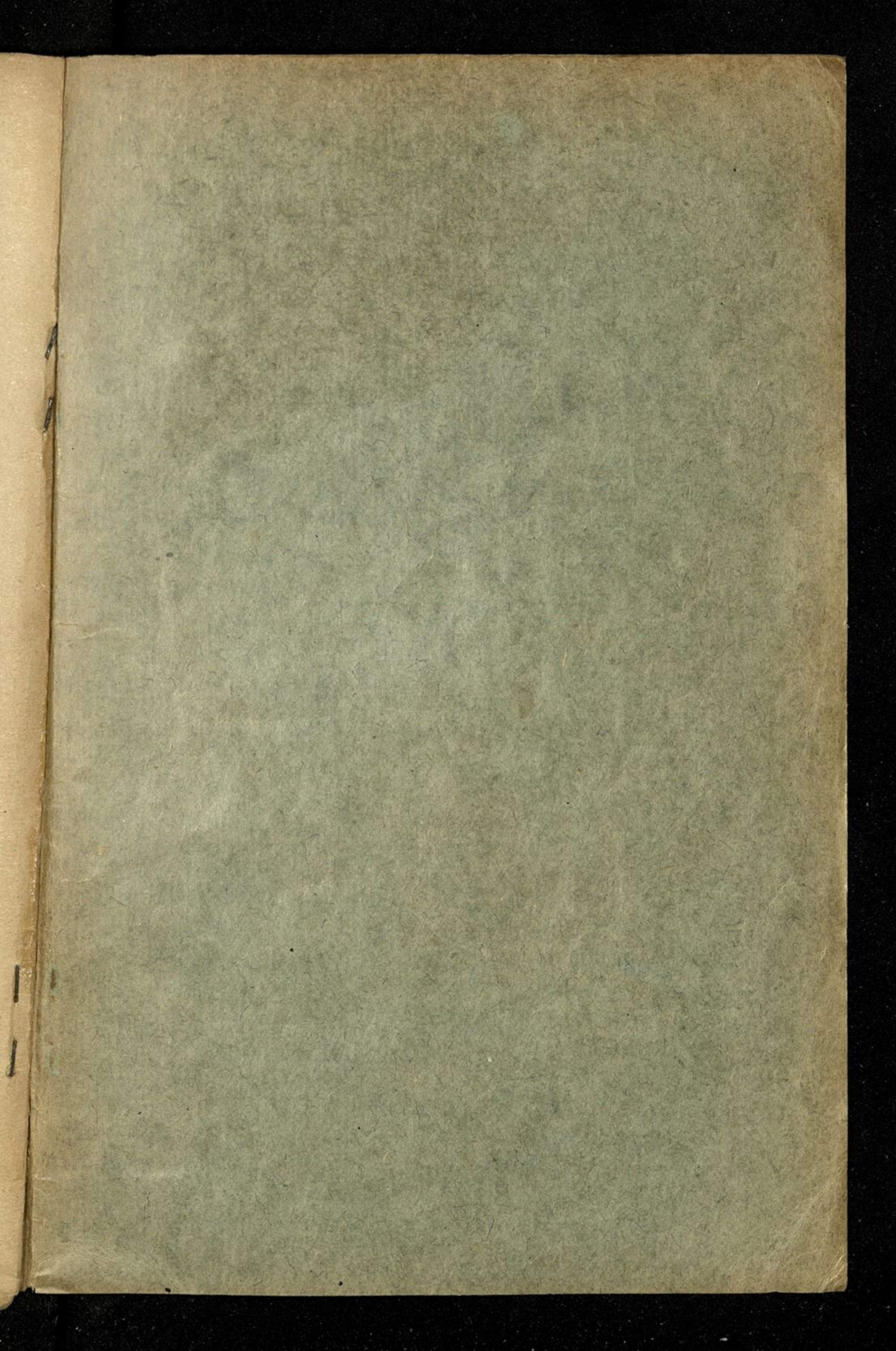
Dasiravno so pozivljali umetnike iz vseh krajev sveta, naj popravijo pohabljeni umotvor, a nihče ni bil v stan, potrte ure spraviti v tek. Skoro 300 let je stala v miru. Šele 1842. leta jo je nek francoski mehanik, po imenu Schwilgue, zopet oživel, da je začela zopet veselo in redno gibati.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000511367

XXX